
RKTL:n työraportteja 16/2011

Ammattikalastus saimaan- norppa-alueella

Juhani Salmi, Pekka Salmi ja Esa Hirvonen

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Helsinki
2011

Julkaisija:
Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
Helsinki 2011

ISBN 978-951-776-865-8 (Verkkajulkaisu)

ISSN 1799-4756 (Verkkajulkaisu)

RKTL 2011

Kuvailulehti

Tekijät Juhani Salmi, Pekka Salmi ja Esa Hirvonen			
Nimeke Ammattikalastus saimaannorppa -alueella			
Vuosi 2011	Sivumäärä 20 s.	ISBN 978-951-776-864-1	ISSN ISSN 1799-4756 (PDF)
Yksikkö/tutkimusohjelma Elinkeino- ja yhteiskuntatutkimus/Eläinluonnonvarat ja yhteiskunta -tutkimusohjelma			
Hyväksynyt Päivi Eskelinen			
Tiivistelmä <p>Tämä raportti esittelee saimaannorpan elinalueella harjoitettavan ammattikalastuksen voimavaroja, olosuhteita ja keskeisiä haasteita. Raportti on osa tutkimushanketta, joka tuottaa tietoa kalastuksesta ja sen suhteesta nykyisiin ja suunniteltuihin saimaannorpan suojelutoimenpiteisiin. Aineisto koostuu Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen loppuvuodesta 2010 tekemistä henkilökohtaisista kalastajahaastatteluilta.</p> <p>Ammattikalastus saimaannorpan elinalueella on monimuotoista ja dynaamista. Tyypillinen kalastaja käyttää kolmea eri pyyntimuotoa. Muikun kalastus eri menetelmin muodostaa kalastuksen selkärangan, mutta muut kalalajit, varsinkin kuha, ovat tuoneet useille merkittävän osan kalastustuloista. Pyyntitapojen ja saaliskohteiden monipuolistamisen lisäksi moni Saimaan ammattikalastaja harjoittaa kalanjalostusta ja suoramyyntiä kuluttajille. Vaihtoehtoisten kalastus- ja markkinointistrategioiden tarve korostuu muikkukantojen tai muikun hinnan heikentyessä.</p> <p>Saimaannorpan suojelun perusteella tehdyt pyyntirajoitukset ovat vaikuttaneet erityisesti verkko- ja rysäkalastusta harjoittaneiden kalastajaperheiden toimintaan. Yleisesti rajoitukset ovat kaventaneet strategisia vaihtoehtoja ja lisänneet epävarmuutta. Rajoitukset vaikuttivat sekä mahdollisten kalastusalueiden ja -ajankohtien kirjoon että kalastajien mahdollisuuksiin suojata toimintaansa saimaannorpan aiheuttamilta tappioilta. Useimmat mieluummin kalastavat kuin tukeutuvat rahallisiin korvauksiin.</p> <p>Ammattikalastajat suhtautuivat myönteisesti saimaannorpan suojeluun, jossa pitäisi puuttua erityisesti ihmisten aiheuttamiin häiriöihin ja ympäristönmuutoksiin. Elinkeinoon yksipuolista syyllistämistä pidettiin epäoikeudenmukaisena. Monet haastatelluista eivät katsoneet ammattimaisen kalastuksen olevan uhka norpalle ja esittivät poikkeuslupien myöntämistä. He korostivat tulevansa toimeen saimaannorppien kanssa - norpat ovat osa kalastajan arkiympäristöä.</p>			
Asiasanat Ammattikalastus, saimaannorppa, verkkokalastus, kalastusrajoitukset, lajien suojelu, haastattelututkimus			
Julkaisun verkko-osoite			
Yhteydenotot Juhani Salmi, Pekka Salmi ja Esa Hirvonen, etunimi.sukunimi@rctl.fi			
Muita tietoja			

Sisällys

Kuvailulehti	3
1 Saimaan ammattikalastuksen haasteet tutkittavina	5
2 Tiedon keruu ja aineiston käsittely	7
3 Elinkeinoon harjoittaminen	8
3.1 Pyyntimuodot ja -alueet	8
3.2 Voimavarat, toiminta ja saaliskohteet	8
3.4 Kalastuksen muutokset	10
4. Ammattikalastus ja saimaannorppa	11
4.1 Kalastajien näkökulmat	11
4.2 Elinkeinoon harjoittaminen norppavesillä	13
4.2.1 Kalastuksen säätely ja norppa	13
4.2.2 Muutokset ja tulevaisuus	15
4.3 Kalastuksen ja norppansuojelun yhteensovittaminen	16
5. Tulosten tarkastelu	19
Viitteet	20

1 Saimaan ammattikalastuksen haasteet tutkittavina

Saimaan vesistö on yksi Suomen merkittävimmistä ammattikalastusalueista. Tärkein saalislaji on muikku, mutta useat kalastajat harjoittavat monilajikalastusta. Pyyntimuotojen kirjo juontuu pitkistä kalastusperinteistä ja kalastustekniikkaa kehitetään jatkuvasti. Ammattimaisimmat kalastajat soveltavat kalastusmenetelmiään vuodenajan ja kalalajien mukaan tavoitteenaan ympärivuotinen toimeentulo. Kalakantojen tila, markkinointimahdollisuudet ja kalastusoikeudet ovat aina vaikuttaneet elinkeinon toimintamahdollisuuksiin.

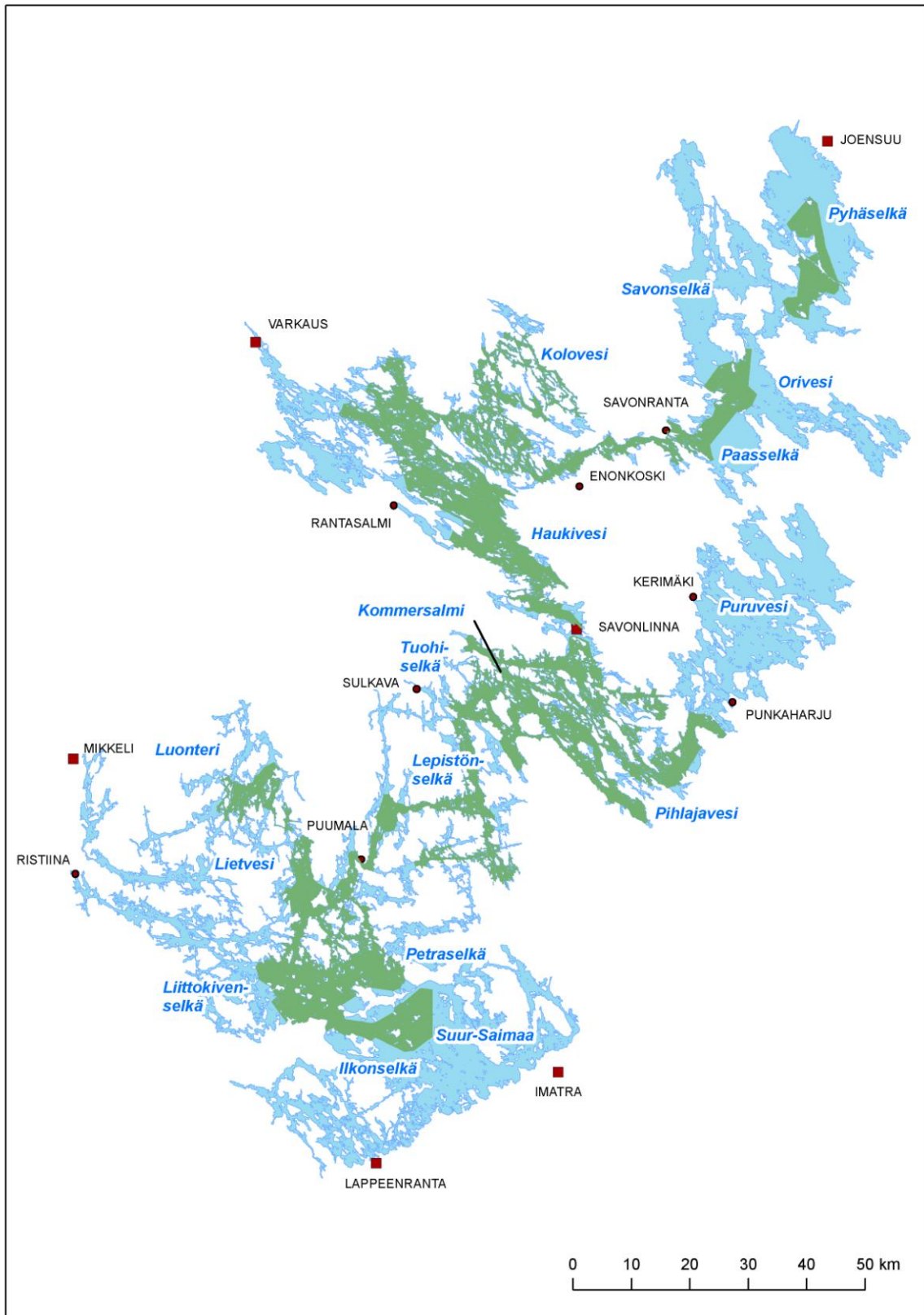
Viime aikoina kalastusta on ryhdytty säätelemään saimaannorpan suojelun edistämiseksi. Tämä raportti esittelee ammattikalastuksen tilaa saimaannorpan levinneisyysalueella sekä norpan ja sen suojelutoimien merkitystä kalastajille. Tulokset perustuvat Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen ammattikalastajille loppuvuodesta 2010 tekemiin henkilökohtaisiin haastatteluihin. Saimaannorpan esiintymisalueella ammattikalastusta harjoittaa noin 30 ruokakuntaa.

Kalastusta ryhdyttiin säätelemään saimaannorpan suojelemiseksi laajemmin vuonna 1999, jolloin astui voimaan maa- ja metsätalousministeriön päätös eräistä kalastusrajoituksista Saimaalla (214/1999). Pyyntivälineistä kiellettiin verkot, joiden havas tai riimutus on tehty monisäikeisestä langasta. Myös yksisäikeisestä langasta valmistetut verkot, joiden langan paksuus on yli 0,20 millimetriä, kiellettiin. Isorysän ja koukkupyydyksien osalta määriteltiin rajoituksia. Nämä säätelytoimet koskivat aluetta, joka ulottui Pohjois-Karjalan Pyhäselän ja Oriveden saaristosta eteläisen Saimaan Ilkonselälle saakka.

Maa- ja metsätalousministeriön 1.5.2009 voimaan tullessa asetuksessa pyyntivälinerajoitusalueita laajennettiin 1260 km²:stä 1674 km²:iin (kuva 1). Asetuksella kiellettiin: 1) pitkäsiima ja koukkupyydyks, jossa käytettiin syöttinä kalaa tai kalanpalaa, 2) monisäikeisestä langasta tehty verkko, 3) solmuväliltään alle 60 mm verkko, jonka liina tai riimu on tehty 0,17 mm paksummasta yksisäikeisestä langasta, 4) solmuväliltään 60 mm tai sitä suurempi verkko, jonka liina tai riimu on tehty 0,20 mm paksummasta yksisäikeisestä langasta, 5) päältä avoin isorysä ja muu isorysää vastaava seisova pyydyks, jonka solmuväli on yli 55 mm sekä 6) isorysä, joka ei ole päältä avoin.

Saimaannorpan kalanpyydyksuolleisuutta on vähennetty 1980-luvun alkupuolelta lähtien osakaskuntien kanssa tehdyillä kalastuksen rajoitus sopimuksilla, joissa kielletään verkkokalastus, kalatäkyinen koukkukalastus ja isorysän käyttö ajanjaksolla 15.4.-30.6. Näistä kevätrajoituksista maksetaan osakaskunnille korvaus. Ensisijaisena tavoitteena on vähentää vieroituskäisten, alle yksivuotiaiden poikasten verkkokuolemia (MMM 2010). Vuoden 2008 lopussa kevätrajoitus sopimuksia oli tehty osakaskuntien kanssa 518 km² alueelle ja lisäksi valtion vesialueilla oli vastaavansisältöisiä rajoituksia 88 km². Keväällä 2010 kevätrajoitusalueiden pinta-ala oli kaikkiaan noin 1652 km². Erillisessä hankkeessa on ryhdytty kehittämään ammattikalastukseen sopivia norppaturvallisia rysiä. Vuonna 2010 maksettiin ammattikalastajille korvauksia saimaannorpan suojelusta aiheutuvista taloudellisista vahingoista.

Tämä raportti on osa maa- ja metsätalousministeriön sekä Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen rahoittamaa hanketta ”Saimaannorpan suojelun ja kalastuksen yhteensovittaminen: Tiedonkeruu ja kalastus norppa-alueilla”. Tutkimushankkeen yleisenä tavoitteena on tuottaa tietoa, joka hyödyttää saimaannorpan suojelun ja kalastuksen yhteensovittamista. Hallinnoinnissa tarvitaan perustietoa kalastuksesta ja sen suhteesta nykyisiin ja suunniteltuihin suojelutoimenpiteisiin.

Kuva 1. Eräitä kalastusrajoituksia Saimaalla koskevan maa- ja metsätalousministeriön asetuksen (1.4.2009/223) voimassaoloalue (vihreällä). Pohjakartta-aineisto (C) Maanmittauslaitos lupanro 6/MML/11.

2 Tiedon keruu ja aineiston käsittely

Saimaannorpan levinneisyysalueella toimivat ammattikalastajat valittiin haastateltaviksi pääosin Etelä-Savon ELY-keskuksen ammattikalastajarekisterin pohjalta. Listaa täydennettiin Pohjois-Karjalan ja Etelä-Karjalan kalastajilla. Noin 30 päätoimisimmasta kalastajasta valittiin 20 haastateltavaksi niin, että samaa kotitaloutta edusti vain yksi henkilö. Kalastajien otannassa painotettiin ammattimaisimpia verkko- ja rysäkalastajia sekä kalastajia, jotka olivat hakeneet korvauksia saimaannorpan suojelutoimista aiheutuneiden menetysten perusteella. Jos yhteyttä otettaessa kalastaja ilmoitti lopettaneensa kalastuksen tai häneen ei saatu yhteyttä, valittiin toinen samaan ryhmään kuuluva informantti. Kaikki norppakorvauksia hakeneet saatiin mukaan tutkimukseen. Ammattikalastajien haastattelut ajoittuivat marras- ja joulukuuhun 2010.

Haastatellut kalastajat toimivat eri puolilla saimaannorpan keskeistä elinaluetta (kuva 1). Osa kalasti alueen etelä- tai pohjoisreunan tuntumassa, mikä saattoi antaa mahdollisuuden siirtyä myös rajoitusalueen ulkopuolelle. Lisäksi mukaan valittiin Puruveden kalastajia. Norpansuojelun vuoksi määrätty pyyntivälinärajoitukset eivät ulotu Puruvedelle, mutta norppa on viime aikoina käynyt ruokailemassa alueen kalastajien pyydyksissä.

Haastatteluissa käytettiin kahdeksansivuista lomaketta, jossa oli sekä vaihtoehto- että avoimia kysymyksiä. Niissä kartoitettiin kalastajien pyyntitoimintaa, saaliita sekä norpan ja norpansuojelun perusteella tehtyjen pyyntirajoitusten (sekä pyydystyyppirajoitukset että kevätrauhoitukset) merkitystä ammatinharjoittamisen näkökulmasta. Aineistolla voidaan piirtää myös kuvaa alueen ammattikalastuksen olosuhteista, monimuotoisuudesta ja keskeisistä haasteista. Kalastajat suhtautuivat haastatteluihin myönteisesti.

Haastatellut kalastajat luokiteltiin ryhmiin pyyntimenetelmien perusteella (taulukko 1). Koska verkkokalastuksen säätely on tärkeä osa saimaannorpan suojelutoimia, kalastajista eroteltiin merkittävästi verkkopyyntiä harjoittaneet omaksi ryhmäkseen. Verkkokalastajiksi luokiteltiin ne joille pyyntimuoto oli tärkein. Lisäksi ryhmään kuului kaksi kalastajaa, joille pyyntimuoto oli toiseksi tärkein ja joiden kuusaalis oli vähintään 900 kiloa. Toisen ryhmän muodostivat trooli- ja kolmannen nuottakalastajat. Rysä oli tärkein pyyntitapa yhdelle nuottaryhmään kuuluvalla.

Taulukko 1. Kalastajaryhmien harjoittamat pyyntimuodot. Ryhmittelyn kannalta keskeiset pyyntimenetelmät on lihavoitu.

Kalastajaryhmä	N	Verkko	Trooli	Talvinuotta	Kesänuotta	Rysä	Katiska
Verkkokalastajat	6	X	X		X	X	X
Troolikalastajat	9	X	X	X	X	X	X
Nuottakalastajat	5	X	X	X	X	X	X

3 Elinkeinoon harjoittaminen

3.1 Pyyntimuodot ja -alueet

Merkittävä osa haastatelluista kalastajista yhdisteli eri pyyntimenetelmiä pystyäkseen harjoittamaan elinkeinoaan tuloksekkaasti ja mahdollisimman ympärivuotisesti (taulukko 1). Talvella kalastettiin nuotilla, verkoilla, katiskoilla ja rysillä. Avovesiaikaan harjoitettiin mainittujen kalastusmenetelmien lisäksi troolipyyntiä. Kolmella kalastajalla oli käytössään vain yksi pyyntimuoto. Tyypillisin pyyntimuotojen määrä oli kolme. Kahdeksan kalastajaa käytti vähintään neljää eri kalastusmenetelmää.

Verkkokalastajaryhmästä kolme kalasti myös rysillä ja kolme käytti katiskaa. Sekä troolilla että kesänuotalla kalastaneita oli kaksi. Yhden kalastajan pyyntivälineistö käsitti verkkojen ohella rysyä, katiskoita, kesänuotan ja troolin. Merkittävimpiä verkkokalastusalueita olivat Orivesi (Savonselkä ja Paasselkä), Haukivesi ja Suur-Saimaa (kuva 1). Kalastajien käyttämien verkkojen silmäharvuus vaihteli 35 ja 95 mm:n välillä. Langan vahvuus oli yleensä 0,17 mm, mutta käytössä oli ollut myös 0,20 mm langasta valmistettuja verkkoja. Yksi kalastaja kertoi käyttäneensä 0,15 mm vahvuista lankaa verkoissaan lähinnä ahvenen pyynnissä. Samoin yhden kalastajan pyydysvalikoimaan kuuluivat muikkuverkot.

Troolikalastajaryhmään kuuluneiden pyyntivesiä olivat muun muassa Pihlajavesi, Haukivesi, Kommersalmi-Lietvesi ja Liittokivenselkä. Monelle troolikalastajalle nuotta oli tärkeä kalastusmuoto: yli puolet kalasti myös talvi- tai kesänuotalla. Kolmannes kalasti troolin ohella sekä talvi- että kesänuotalla. Yli puolet troolaajista käytti verkkoja ja vajaa puolet kalasti katiskoilla, jotka olivat korkeintaan neljänneksi tärkein pyyntimenetelmä. Yhden kalastajan pyyntivalikoimaan kuului myös rysä.

Neljä kuudesta *nuottakalastajaryhmään* kuuluneesta kalasti kesänuotalla. Yhtä moni harjoitti talvinuottausta. Kesänuotta vedettiin lähinnä Puruvedellä, Pyhäjärvellä ja Tuohiselällä. Kaikki talvinuottaajat kalastivat Puruvedellä. Joka toinen nuottamies kalasti myös verkoilla ja pieni osa käytti rysyä. Yksi nuottaaja oli harjoittanut katiskapyyntiä ja yksi troolikalastusta.

3.2 Voimavarat, toiminta ja saaliskohteet

Kaikki haastatellut kalastajat olivat miehiä ja heidän keski-ikänsä oli 49 vuotta. Nuorin oli 28 ja vanhin 71-vuotias. Nuottakalastajien ryhmä oli keskimäärin nuorin (46 vuotta) ja verkkokalastajien iäkkäin (51 vuotta). Kalastajat ovat harjoittaneet elinkeinoaan keskimäärin 26 vuotta – yli puolet vähintään 20 vuotta. Lyhyin ammattimaisen kalastuksen harjoittamisaika oli viisi ja pisin 56 vuotta.

Kalastus oli tärkein tulonlähde yli puolelle haastatelluista. Kalastustulojen osuus oli keskimäärin 73 %. Verkkokalastajaryhmässä kaikkien kalastustulot olivat vähintään puolet kokonaistuloista. Troolikalastajista 78 % ja nuottakalastajista joka toinen hankki vähintään puolet tuloistaan kalastamalla. Metsätalous oli yleisin lisätulolähde. Muita tuloja saatiin esimerkiksi lossivahdin työstä, koneurakoinnista, kalakaupasta ja -jalostuksesta, ravintola-alalta, rajavartiostosta ja eläkkeistä. Neljä kalastajaruokakuntaa harjoitti kalan tori- tai muuta suoramyyntiä kuluttajille.

Kalastukseen liittyviä töitä tehdään joko yksin tai yhdessä perheenjäsenten – puolison, isän tai poikien – kanssa. Yleensä haastateltu kalastaja vastasi varsinaisesta kalastuksesta. Troolikalastajaryhmään kuuluvien vaimo tai joku poijista saattoi osallistua kalastukseen. Tavanomaisempaa oli, että muut perheenjäsenet vastasivat kalanjalostuksesta ja kalatuotteiden myynnistä, etenkin troolikalas-

tajien ryhmässä. Muiden perheenjäsenten osallistuminen oli vähäisintä nuottakalastajaryhmään kuuluvien keskuudessa.

Harva oli palkannut edes satunnaisesti ulkopuolisia työntekijöitä, sillä trooli- ja nuottakalastus olivat useimmiten yhteiskalastusta. Paritroolauksessa kalusto omistettiin puoliksi, ja pyyntimatalla liikuttiin yhdessä ja saalistuotot puolitettiin. Kolmella troolikalastajaryhmään kuuluneella oli yksi tai kaksi työntekijää, joille maksettiin kiinteää palkkaa. Saaliiden ollessa runsaita maksettiin myös proviisiota. Talvinuottauksessa oli tavallisesti kolme osakasta, kesäpyynnissä kaksi. Ainoastaan yhdellä nuottakalastajalla ei ollut yhteiskalastusta perheen ulkopuolisten kanssa. Yksi verkkokalastajaryhmään kuuluva harjoitti yhteiskalastusta, joka koski kesänuottausta ja verkkokalastusta.

Eri pyyntitavoilla kalastaminen jaksottui vuodenaikojen mukaan. Troolilla, kesänuotalla ja isorysällä kalastettiin yksinomaan avovesiaikana. Talvinuotta ja maderysä olivat tärkeitä talvikalastuksessa käytettäviä pyyntivälineitä. Verko- ja katiskapyynti ajoittui tasaisesti eri vuodenaajoille ja pyynnin kohteena olevat kalalajit olivat yleensä samoja (taulukko 2).

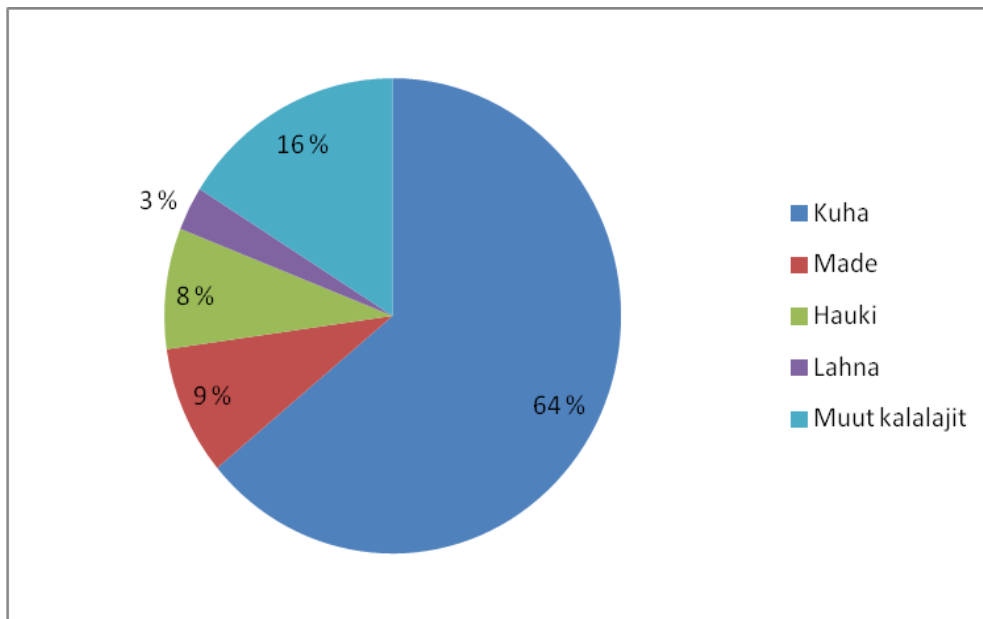
Taulukko 2. Viiden tärkeimmän kalalajin esiintyminen eri pyydysten saaliissa kalastuskausittain.

	Trooli	Nuotta	Rysä	Verkko	Katiska
<i>Ajanjakso 1.12.-14.4.</i>					
Muikku		X		X	
Ahven		X		X	X
Hauki				X	X
Kuha				X	
Made			X	X	X
<i>Ajanjakso 15.4- 30.6.</i>					
Muikku	X	X	X		
Ahven	X	X	X	X	X
Hauki	X		X	X	X
Kuha	X			X	X
Made				X	
<i>Ajanjakso 1.7.-30.11.</i>					
Muikku	X	X	X	X	
Ahven	X	X	X	X	X
Hauki	X	X	X	X	X
Kuha	X		X	X	X
Made			X	X	X

Saalis määrän perusteella ylivoimaisesti eniten kalastettiin muikkua: 89 % kokonaisaaliista. Muikkusaaliista kolme neljäsosaa (78 %) kalastettiin troolilla. Nuotan osuus oli 15 %. Loput muikkusaaliista kalastettiin lähes yksinomaan rysällä. Kuhan osuus kokonaisaaliista oli toiseksi suurin (4 %).

Trooli- ja nuottasaalis koostui lähes yksinomaan muikusta. Troolin ja nuottapyynnin sivusaaliina saatiin esimerkiksi ahventa. Yksistään troolilla kalastettiin 70 % ammattikalastajien koko ahvensaaliista. Rysien saalisosuudesta 98 % käsitti muikkua. Verkoissa kuhan saalisuus oli ylivoimaisesti suurin, reilu 70 %. Mateen saalisuus oli toiseksi suurin (15 %). Katiskan saalis koostui pääosin (96 %) mateesta.

Verkkokalastajaryhmän saaliista lähes kolme neljäsosaa oli muikkua, jota osa kalasti troolilla, nuotalla, rysällä tai verkolla. Jos muikku jätetään saalistarkastelun ulkopuolelle, niin kuhan saalisosuus oli kaksikolmasosaa verkkosaaliista (kuva 2). Mateen ja hauen saalisosuudet jäivät hieman alle 10 % kokonaissaaliista. Saalisosuuden perusteella lahna oli neljänneksi tärkein. Muista kalalajeista runsaimmin esiintyi kuoretta ja särkeä. Trooli- ja nuottakalastajaryhmien saaliista 98 % käsitti muikkua.

Kuva 2. Verkkokalastajaryhmän tärkeimmät muut saalisajit kuin muikku.

3.4 Kalastuksen muutokset

Tyypillisin haastateltavien kalastajien viimeisten kymmenen vuoden aikana kokema muutos on ollut keskittyminen kalan jalostukseen ja suoramyyntiin. Yksi kalastaja totesi kuhakannan kasvun lisännen torimyyntiin merkitystä. Jotkut kalastajista kertoivat tehneensä töitä entistä enemmän ja tehokkaammin; he keskittyivät aiempaa selkeämmin eri kalalajien pyyntisesonkeihin ja pyrkivät harjoittamaan kulloinkin tarkoituksenmukaisia pyyntitapoja.

Norpan ja järvilohen suojelutoimien voimistuminen oli osaltaan vaikuttanut kalastuksen luonteeseen ja kaventanut erityisesti verkko- ja rysäpyynnin mahdollisuuksia. Lisäksi pyyntipaikkoja on jouduttu siirtämään norpan aiheuttamien saalistappioiden vähentämiseksi. Ilman pyyntirajoituksia ammattikalastajat harjoittaisivat enemmän koukku- ja riimuverkkokalastusta. Siimapyyntiin estyminen ja verkkopyynnin rajoitukset ovat vaikuttaneet kalastusmuotoihin osittain niin, että on keskitytty trooli- ja nuottapyyntiin tai vaikkapa mateen talviseen kutupyntiin. Troolikalastukseen panostamisen hankaluutena on ollut pyyntilupien nihkeä saatavuus. Joidenkin kalastajien kohdalla kuhakantojen voimistuminen on lisännyt verkkopyyntiä ja kasvattanut pyyntimuodon kannattavuutta. Saimaannorpan kevätrauhoitusalueen laidalla olevilla ammattikalastajilla on mahdollisuus hakea lupia keväiseen verkkopyyntiin norppa-alueen ulkopuolisilta osakaskunnilta.

Verkkokalastajaryhmän pyydysvalikoima oli muuttunut muita ryhmiä enemmän. Kalastajat olivat esimerkiksi joko aloittaneet katiskapyynnin tai lisänneet verkkopyyntiä. Jotkut pitkään katiskoilla

kalastaneet olivat puolestaan osin vähentäneet pyyntimuodon harjoittamista. Eräs haastateltu kalastaja kertoi lopettaneensa taimenen ja lohen siimapyyntiin kymmenkunta vuotta sitten kalastusrajoitusten takia ja toinen mainitsi vähentäneensä verkkopyyntiä valtion yleisvesien ajallisten verkkorajoitusten takia. Yksi kalastaja mainitsi isorysän pyyntitekniikan kehittelyn olevan käynnissä.

Pääosa troolikalastajista ei ollut muuttanut oleellisesti kalastustaan viimeisten kymmenen vuoden aikana. Yksi troolikalastajaryhmään kuuluvista kertoi luopuneensa muikkuverkoista osittain norpan aiheuttamien saalisvaurioiden vuoksi. Osa ryhmään kuuluvista kalastajista oli lisännyt pyyntipäiviään, mutta muikun markkinointiongelmien – mitkä useimmiten liittyivät kalan pieneen kokoon – takia oli myös vähennetty troolikalastusta.

Monen haastatellun kohdalla pyyntikaluston uusiminen on muuttanut kalastusta. Yksi merkittävimmistä muutoksista oli kesäaikaisen nuottauksen koneellistuminen, mikä teki mahdolliseksi nuottien koon kasvattamisen. Muikkukantojen heilahtelut saattoivat nopeasti muuttaa kalastuksen luonnetta. Pyyntitapoja oli totuttu valitsemaan muikkukantojen ja markkinoiden ehdoilla. Vuonna 2010 muikku oli enimmäkseen pientä, mikä saattoi tehdä saaliin markkinoinnista erityisen vaikean. Muikun pieni koko useimmilla Saimaan vesialueilla kannusti joitakin kalastajia vaihtamaan pyyntivesiä. Liikkuvuudella pyrittiin sekä lisäämään pyyntitehoa että saalistamaan mahdollisimman kookasta muikkua. Muikkukantojen ollessa heikot tai kalan koon ollessa pientä, jotkut kalastajista lisäsivät ahvenen tai kuhan verkkopyyntiä. Tämän suuntaisia kalastuksen siirtymiä verkkopyyntiin pariin oli havaittavissa kesällä 2010. Eräs kalastaja yritti puolestaan kalastaa alkukesällä isorysällä Pihlajavedellä, mutta joutui norpan saaliskaloille aiheuttamien haittojen takia siirtämään pyydyksensä Puruvedelle.

4. Ammattikalastus ja saimaannorppa

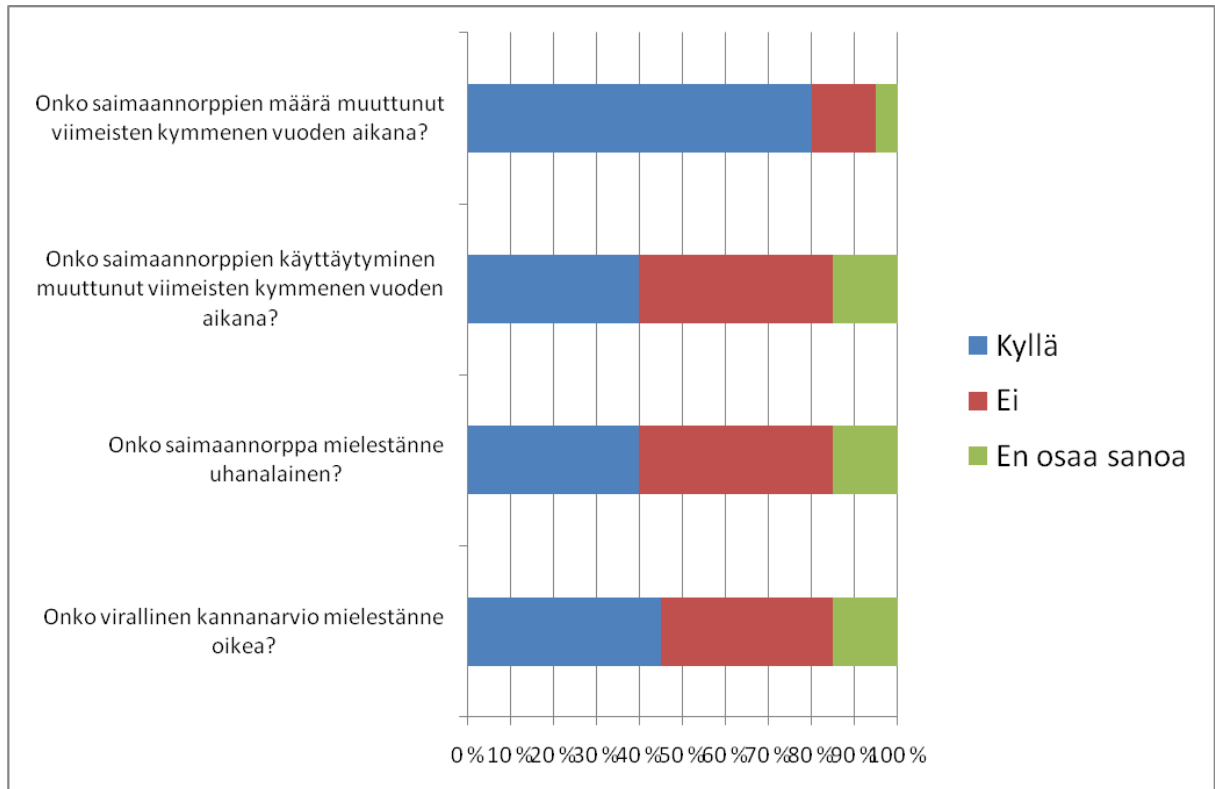
4.1 Kalastajien näkökulmat

Haastateltujen ammattikalastajien näkemykset saimaannorpan käyttäytymisen muuttumisesta, lajin uhanalaisuudesta ja kannanarvioista vaihtelivat, joskin suurin osa katsoi että norppien määrä oli muuttunut viimeisten kymmenen vuoden aikana (kuva 3). Määrän muutos tarkoitti kalastajien tekemien norppahavaintojen lisääntymistä. Kaikki nuottakalastajat ja yhtä lukuunottamatta kaikki troolikalastajat olivat panneet merkille norppakannan kasvun. Sen sijaan puolet verkkokalastajista katsoi kannan pysyneen vakaana. Usein havaintokertojen määrä oli kasvanut ja norppia havaittiin myös vesialueilla, joilla niitä ei ollut aiemmin esiintynyt - kuten Puruvedellä.

Osa kalastajista oli nähnyt useita norppia kerrallaan vapaassa vedessä sekä vierailijoina trooleissa, rysissä ja nuotissa. Esimerkiksi rysillä saalista kärkkyivistä norpista tehtyjen havaintojen lisääntymistä on pidetty merkinä norppakannan kasvusuunnasta. Monet vesillä liikkuneet pitivät norppaa niin jokapäiväisenä eläimenä, etteivät sitä aina kummemmin rekisteröineet. Talvisin monet kalastajat havaitsivat norppien pitäneen verkkoavantoja hengitysreikineen.

Kahdeksan kalastajaa (40 %) oli sitä mieltä, että norpan käyttäytyminen on muuttunut (kuva 3). Elintapojen muutoksen olivat panneet merkille useimmiten troolikalastajat. Vain yksi verkkokalastaja oli havainnut muutoksia norpan käyttäytymisessä. Yleisimmin kalastajat kertoivat norpan pakoetäisyyden vähentyneen ja kalastajien liikkeiden seuraamisen lisääntyneen vesillä: *”Nyt kun norppa kuu-lee veneen äänen niin oppinut seuraamaan sitä - täältä saa evästä!”* Jopa norppayksilöistä on tullut tuttuja - kalastajat ovat antaneet niille nimiä. Yksi Pihlajavedellä kalastanut oli syksyllä 2010 pannut

merkille norpan uivan veden pinnalla epätavallisen pitkiä matkoja. Syyksi hän arveli vesialueella tehtyjä ruoppauksia ja tästä johtuvaa vesien samentumista.

Kuva 3. Kalastajien vastauksia saimaannorppaa koskeviin kysymyksiin.

Kahdeksan kalastajaa (40 %) piti norppaa uhanalaisena (kuva 3). Puolet verkkokalastajista oli vakuutunut norppakannan uhanalaisuudesta. Ammattikalastajien käyttämien pyydysten ei katsottu vaikuttaneen kannan pienuuteen. Sen sijaan esimerkiksi paikallisten kesäasukkaiden matalissa vesissä harjoittamaa kalastusta vahvalankaisilla verkoilla pidettiin mahdollisena uhkatekijänä. Ammattikalastajat pyrkivät välttämään matalia pyyntivesiä pyydysten voimakkaan likaantumisen takia. Haastatellut, jotka kyseenalaistivat norpan uhanalaisuuden, perustelivat näkemystään kantojen voimistumisella.

Kalastusta suuremmaksi uhaksi katsottiin ihmisten norpalle, erityisesti kuutille, aiheuttamat häiriöt. Elinoloja heikensivät lisääntynyt kesäasutus, kevättalvella tapahtuva moottorikelkkailu, hydrokopterilla ajaminen, veden korkeuden säännöstely, ruoppaukset, jäänaikaisen laivaliikenteen kasvu sekä laivojen ja isojen moottoriveneiden tai -alusten aiheuttamat aallokot. Erään kalastajan mukaan Kiteen Puhoksen metsäteollisuuden jätevedet ovat saattaneet heikentää norppakantojen elinoloja. Uhanalaisuuden perusteena mainittiin myös ilmastonmuutokset. Jotkut kalastajat katsoivat, että kevättalven luonnonolot vaikuttavat kuuttien menestymiseen; vähälumisten talvien katsottiin heikentävän poikasten elinoloja.

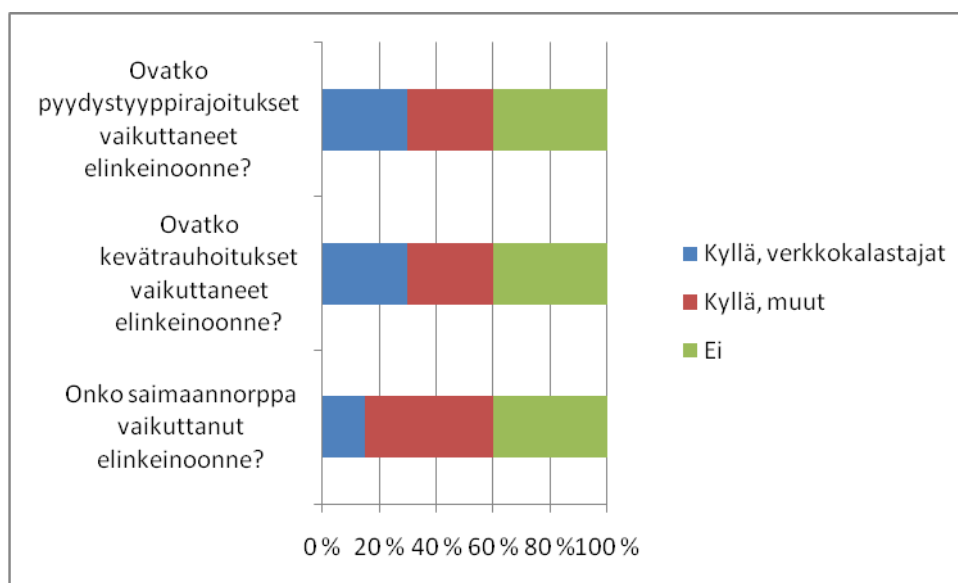
Miltei puolet kalastajista piti norpan kanta-arvioita oikeina (kuva 3). Yksikään nuottakalastajaryhmään kuuluneista ei kiistänyt virallisia norpan kanta-arvioita. Sen sijaan osa verkko- ja troolikalastajista kyseenalaisti esitetyt luvut, sillä he olivat tehneet norppahavaintoja aiempaa useammin ja

laajemmalla alueella. Kalastajat arvelivat, että kevättalvisen laskennan ulkopuolelle saattoi jäädä pesiä, varsinkin levinneisyyden reuna-alueille. Myös kevättalvisen sää- ja luonnonolojen uskottiin vaikuttavan tulosten luotettavuuteen. Eräs kalastaja katsoi, että kanta-arvioissa pyydyskuolleisuus on oletettu liian suureksi. Kalastajien arviot norppien todellisesta määrästä vaihtelivat. Useimmat kalastajat totesivat norppakannan voimistuneen hieman. Kaksi kalastajaa arveli norppakannan olevan lähes kaksinkertainen esitettyihin arvioihin verrattuna.

4.2 Elinkeinon harjoittaminen norppavesillä

4.2.1 Kalastuksen säätely ja norppa

Kalastajille esitettiin kysymys ”Ovatko norppansuojelun vuoksi tehdyt pyydystyypirajoitukset (asetus) vaikuttaneet kalastuselinkeinoon ja saaliisiin?” Keskimäärin 60 % kalastajista koki rajoitusten vaikuttaneen kalastukseen (kuva 4). Kaikki verkkokalastajat ilmoittivat pyydystyypirajoituksilla olleen vaikutusta, sen sijaan yli puolet trooli- ja nuottakalastajista ei ollut kokenut ongelmia.

Kuva 4. Saimaannorpan suojelun vuoksi tehtyjen kalastuksen säätelytoimien ja saimaannorpan vaikutus kalastuselinkeinoon ja saaliisiin erikseen verkkokalastajaryhmän ja muiden osalta.

Rajoitusten myötä osa pyyntikalustosta oli jäänyt kokonaan käyttämättä. Osa kalastajista oli joutunut lopettamaan riimuverkkopyynnin langan vahvuutta koskevien rajoitusten vuoksi. Myös lahnan kysynnän heikentyminen on vähentänyt riimuverkkojen käyttöä. Tästä huolimatta muutama kalastaja piti riimuverkkoja edelleen tärkeinä pyydyksinä: ”Mateenkalastus vaikeutunut eniten - ei saa käyttää kunnan riimuja, ohutlankaiset verkot eivät kestä niin hyvin”. Verkkopyynnissä nähtiin potentiaalia: riimu- ja muun verkkokalastuksen taloudellinen merkitys korostuu vuosina, jolloin muikkannat ovat aallonpohjassa. Kielletyille pyydystyypeille asetettua kolmen vuoden siirtymäaikaa pidettiin liian lyhyenä: ”Epäkurantteja pyydyksiä nurkat täynnä”. Kaluston uusiminen aiheutti joillekin kalastajille tuntevia ja jopa ylivoimaisia kustannuksia. Kaksi kalastajaa kertoi ennen rajoituksia saaneensa lohiimapyynnillä pienen tulonlisän. Yhtä moni kalastaja kertoi pyydystyypirajoitusten vähentäneen

kuhan pyynnin edellytyksiä. Yksi kalastaja kertoi pyyntirajoitusten myötä joutuneensa luopumaan isku- ja täkykoukkupyynnistä. Eräs toinen oli joutunut jättämään rysät varastoon liian harvojen havasosien ja johdinaitojen takia. Osa kalastajista oli kuitenkin investoinut rysiin saadakseen ne pyyntikelpoisiksi.

Seuraavaksi kysyttiin ”Ovatko norpansuojelun vuoksi tehdyt paikalliset kevättrauhoitukset vaikuttaneet kalastuselinkeinoon ja saaliisiin?” Myös kevättrauhoitusten osalta 60 % vastanneista oli kokenut vaikutuksia (kuva 4). Tätä mieltä olivat kaikki verkkokalastajat. Sen sijaan vain yksi viidestä nuottakalastajaryhmään kuuluvasta ilmoitti kevättrauhoituksen vaikeuttaneen kalastustaan.

Joillekin kevät oli ollut tuottavin kalastusajankohta. Kuhan, hauen ja ahvenen kevätkalastus yleensä loppui kun parhaat pyyntivedet rauhoitettiin, mutta osa sinnitteli verkko- ja rysäpyynnin parissa ulottamalla pyyntimatkinsa rauhoitusalueen ulkopuolelle. Uusien pyyntivesien käyttöönottoa jarrutti osakaskuntien nihkeys myöntää kalastuslupia. Eräs kalastaja koki kevätkiellon haitanneen merkittävästi hänen torikauppaansa: *”on tärkeää käydä myymässä joka viikko, ei voi laittaa liikettä kiinni kahdeksi ja puoleksi kuukaudeksi”*. Muuan troolikalastaja koki kevättrauhoituksessa myös myönteisiä puolia: *”helpottaa kun ei ole niin paljon verkkoja vedessä riesana”*.

Kalastajille esitettiin myös kysymys ”Onko saimaannorppa vaikuttanut kalastuselinkeinoon ja saaliisiin?” Samaan tapaan kuin kalastuksen säätelyn osalta, myös itse eläimen aiheuttamia vaikutuksia oli kokenut 60 % kalastajista (kuva 4). Kalastuksen säätely oli koskettanut jokaista verkkokalastajaryhmään kuuluvaa, mutta saimaannorpan vaikutuksia heistä oli kokenut vain joka toinen. Yleisimmin norpalla oli vaikutuksia nuottakalastajaryhmässä, jossa neljä viidestä vastasi kysymykseen myönteisesti.

Saimaannorpan kerrottiin toisinaan popsivan kaloja pyydyksistä. *”Joskus tulee norpansyömiä kaloja verkkopyynnissä ... Jos norppa asuu lähellä niin verkoista ei kaloja tarvi päästellä. Pitää viedä verkot muualle. Lohissa ja taimenissa verijälkiä”*. Toinen kalastaja kertoi toisinaan nostaneensa ”pätkämujeen” lisäksi norpan repimiä verkkoja. Pyydystyypirajoitusten vuoksi isorysän tulee olla päältä avoin, mikä antaa norpalle helpon reitin rysään ja sieltä pois. Niinpä saimaannorppa saattaa käyttää rysää ”ruokapankkina” viikkojen ajan, mikä näkyy kalavaurioina, saalisvähenemänä ja markkinointiongelmoina: *”Ei syö kaikkia, mutta pelottaa kaloja ja jäljellä on vain pyrstöjä ja päitä. Arviolta vaikuttaa 30 % saaliiseen. Norpan vierailut rysissä vaikuttaa näin saalisvarmuuteen - ei voi myydä kaloja rysistä varmasti etukäteen”*.

Myös työmäärä on lisääntynyt kun vaurioituneet kalat on jouduttu erottelemaan saaliista. Jos samalla vesialueella on useita rysiä, norpan aiheuttamat taloudelliset menetykset jakautuvat yleensä useamman pyydyksen ja kalastajan kesken. Nuottauksessa – ja joskus myös troolauksessa – suurimmiksi ongelmiksi koettiin, että norppa hajottaa kalaparvet, karkoittaa muikut tai pelottaa ne uimaan verkonsilmiin. Norpan pelästyttäminen rysän silmiin uineet kalat jouduttiin aika ajoin irrottamaan, mikä lisäsi työmäärää. Kevättrauhoituksen tulkittiin vahvistaneen joitakin kalakantoja: etenkin lahnan ja särjen katsottiin hyötynneen tiukentuneista kalastusrajoituksista.

Kalastajia pyydettiin myös arvioimaan erikseen pyydystyypirajoitusten, kevättrauhoitusten ja norpan mahdollisesti aiheuttamaa kalastuskustannusten lisäystä ja tulojen vähentymistä. Hieman yli puolet kalastajista ei pystynyt esittämään arvioita taloudellisista menetyksistään. Parhaiten arvion osasivat laatia ne kalastajat, jotka olivat hakeneet Etelä-Savon ELY-keskukselta korvauksia suojeletoimien aiheuttamista saalismenetyksistä.

4.2.2 Muutokset ja tulevaisuus

Kalastuksen säätelyn ja norpan aiheuttamien vaikutusten pitkäaikaisia muutoksia selvitettiin kysymyksellä ”Ovatko saimaannorpan sekä pyydysrajoitusten ja kevätrauhoitusten aiheuttamat vaikutukset kalastuselinkeinollenne muuttuneet viimeisten 10 vuoden osalta?” Kolme neljäsosaa kalastajasta katsoi vaikutusten muuttuneen. Tällä kannalla olivat kaikki verkkokalastajat ja nuottaryhmään kuuluivat yhtä lukuun ottamatta.

Kymmenen vuoden aikana tapahtunut muutos näkyi erityisesti perinteisten pyyntialueiden jäämisenä pois käytöstä. Kalastajat ovat joutuneet lisäämään liikkuvuuttaan sekä vauhdittamaan pyydyskaluston uusimista, johon liittyi omatoiminen pyyntitekniinen kehittäminen. Kalastajat ovat lisänneet pyydysvalikoimaa reagoidakseen kalakannoissa tapahtuneisiin muutoksiin. Heitä askarrutti rajoitusalueiden mahdollinen laajeneminen, minkä takia jo tehdyt investoinnit saattavat osoittautua erheeksi. Kalastusmahdollisuudet ovat heidän mukaansa yksipuolistuneet; vaihtoehtoja on entistä vähemmän valittavissa.

Yksi haastatelluista kalastajista katsoi lahnakannan voimistuneen riimuverkon käyttökiellon seurauksena. Toinen puolestaan arveli kuhakantojen kasvaneen kevätrajoitusten myötä. Norppakantojen vahvistuminen on heijastunut varsinaisen norppa-alueen reuna-alueille. Esimerkiksi Puruvedellä kalastaneet totesivat norppien aiheuttamien ongelmien syntyneen viiden viimeisen vuoden aikana.

Kysymykseen ”Mitä toimenpiteitä olette tehneet kalastusyrietyksessänne muutosten aiheuttamien ongelmien ratkaisemiseksi?” monet vastasivat joutuneensa vähentämään verkkokalastusta. Ongelmaa on pyritty ratkomaan pyrkimällä uusille pyyntivesille; kalastajat ovat lähettäneet lupahakemuksia osakaskunnille, joiden vesialueilla ei ole kevätrauhoituksia. Uusien säädösten takia kalastajat ovat joutuneet uusimaan verkko- ja rysäkalustoa. Rajoitusten seurauksena verkkokalastajat ovat tehostaneet pyyntiään ja laajentaneet pyyntitapavalikoimaansa. Yhä useammat harjoittavat verkon rinnalla myös rysä-, katiska-, trooli- tai nuottapyyntiä.

Uusille pyyntipaikoille siirtyminen saattoi merkitä verkkosaaliiden heikkenemistä: matkojen piteneminen kasvatti työmäärää ja lisäsi kustannuksia. Myös epävarmuus on lisääntynyt kalastuslupien saantiongelmien myötä: *”Ei tule toimimaan, koska osakaskunnat eivät salli ammattikalastusta, koska eivät itse saa kalastaa”*. Uusien pyyntitapojen (rysä ja katiska) pariin siirtyneet kokivat muutoksessa vähemmän kielteistä. Toisaalta rysäkalastukseen siirtyminen merkitsi usein norpan aiheuttamien vahinkojen ilmaantumista. Norppien yleisyys eri vesistöalueilla vaihteli joten pyyntialueen sijainti vaikutti saalismenetyksiin. Yhdessä tapauksessa kalastaja joutui lopettamaan rysäpyynnin kokonaan norpan aiheuttamien vahinkojen takia ja myymään kalustonsa Keski-Suomeen. Toinen vaihtoi rysäpyyntivesiä vähentääkseen norpan aiheuttamia taloudellisia menetyksiä. Haastatteluissa mainittiin myös osallistumisesta kokeiluun, jossa kalastettiin hylkeenkestävällä ns. push up -rysällä. Tätä rysätyyppiä pidettiin yleensä kiinnostavana, mutta liian kalliina vaihtoehtona.

Eräs kalastaja mainitsi julkisuudessa käydyn norppakeskustelun vaikuttaneen myös sallittujen pyydysten käyttöön: hän on pyrkinyt väistämään norppaa, koska ammatti saisi kielteistä julkisuutta siinäkin tapauksessa vaikka norppa tarttuisi lailliseen pyydykseen. Norppa-alueiden väistäminen on leikannut osan hänen tuloistaan. Toinen kalastaja kertoi siirtäneensä verkkopaikkojaan, koska radiolähetinkuutti ilmaantui pyyntiapajien lähelle.

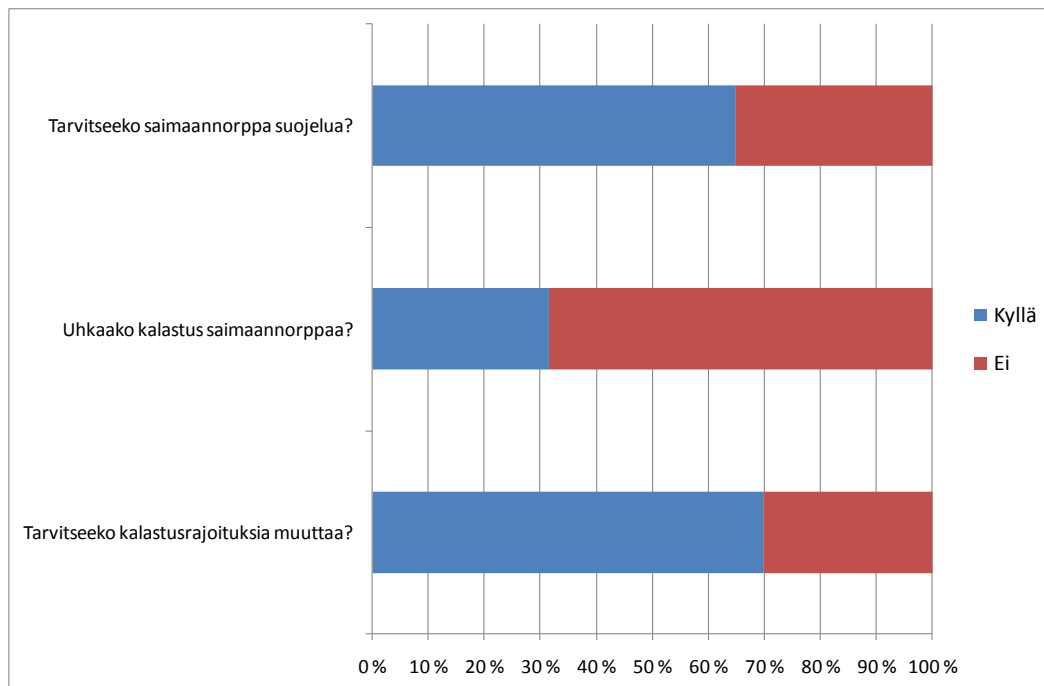
Kalastajien suhtautumien tulevaisuuteen vaihteli melkoisesti. Verkko- ja rysäkalastajia huolestutti saimaannorpan suojelemiseksi tehtyjen pyyntirajoitusten tiukkeneminen entisestään. Heidän keskuudessaan iti pelko, että kuutin pyydyskuolema nostattaisi tiedotusvälineissä kohun, mikä antaisi

aihetta kalastuksen lisärajoituksiin. ”Kaikki investoinnit jäissä kun on ollut tämä norppavouhotus. Pahinta epävarmuus, löysässä hirressä”.

Muikkua kalastaneet suhtautuivat tulevaisuuteen yleensä muita valoisemmin. Muikkukalastus oli monelle tärkeä tukijalka, mutta monipuoliset pyyntitavat ja saaliskohteet lisäävät joustavuutta toimintaympäristön muuttuessa. Muikkukantojen heilahtelut ohjaavat kalastajien valintoja: muikkukannan ollessa aallonpohjassa muihin kalalajeihin kohdistuvassa verkko- ja rysäkalastuksessa olisi taloudellista potentiaalia. Myös riimuverkkopyynnin merkitys korostuisi uudelleen tässä tilanteessa. Markkinoinnin edistämiseksi jotkut kalastajat ovat olleet aktiivisia hankkimaan Puruveden muikulle tuote”brändiä”.

4.3 Kalastuksen ja norppansuojelun yhteensovittaminen

Kysymykseen ”Tarvitseeko saimaannorppa suojelua?” vastasi 65 % kalastajista myönteisesti (kuva 5). Valtaosa verkko- ja troolikalastajista oli suojelun kannalla. Sen sijaan vain yksi viidestä nuottakalastajasta näki suojelulle tarvetta. Kielteisesti vastanneita pyydettiin perustelemaan kantansa. Kyllä-vastauksen valinneilta kysyttiin näkemystä miten suojelutoimia pitäisi yleisesti ottaen kehittää. Norppakantojen suojelun kannalla olleet pitivät tärkeänä sitä, että pyyntivälineiden säätely tulisi kohdistua ensisijaisesti vapaa-ajanasukkaisiin, joilla on moninkertainen määrä verkkoja ammattikalastajiin verrattuna.

Kuva 5. Haastateltujen kalastajien suhtautuminen saimaannorppan suojelutoimiin.

Kaikkien vapaa-ajankalastajien ei katsottu noudattavan rajoitustoimia. Yksi kalastaja kertoi, että pyhänselutun näkee laittomia pyydyksiä – kyseessä ovat kalastajat, joista kukaan ei tiedä mistä he tulevat ja minne menevät. Asiaa kommentoitiin myös: ”Rahaa pikemmin verkkovalvontaan kuin kala-

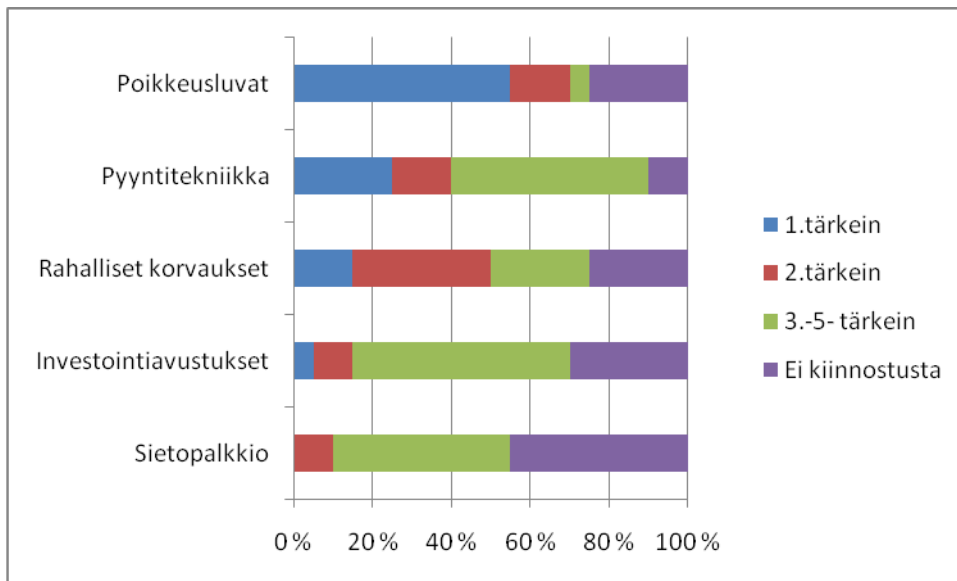
vesien oston”. Sen sijaan ammattikalastajat katsoivat tulevansa hyvin toimeen norppien kanssa ja noudattavansa säädöksiä. Elinkeino kärsisi, jos jäisi kiinni luvattomasta kalastuksesta.

Pyydysrajoitusten rinnalla vähintään yhtä tarpeellisena pidettiin elinympäristöjen turvaamista ja norpan pesimäaikaisen häirinnän vähentämistä. Kalastajat esittivät, että päätöksiä tehtäessä kuunneltaisiin aiempaa enemmän kalastajien näkemyksiä ja otettaisiin huomioon paikalliset olosuhteet. *”Paikallinen väestö on paras suojelija”*, totesi eräs kalastaja. Suojelua tarpeettomana pitäneet perustelivat näkemystään norppakantojen voimistumisella, ammatti- ja vapaa-ajan verkkopyynnin vähentymisellä sekä vesien tilan parantumisella. Asiaa kommentoitiin myös: *”Ei näin vahvaa suojelua. Jokaisella määrätty järki kädessä kuka vesillä touhuu.”*

Kalastajista 30 % katsoi, että kalastus uhkaa saimaannorppaa (kuva 5). Puolet verkkokalastajaryhmään kuuluvista oli tätä mieltä. Sen sijaan trooli- ja nuottakalastajat eivät yleensä kokeneet kalastusta norppakannan uhaksi. Ne, jotka pitivät kalastusta saimaannorpan uhkana, painottivat ongelmien piilevän vapaa-ajankalastuksessa. Osa harrastusluonteisesti kalastavista ei ole aina piitannut kalastussäännöistä ja heidän käyttämänsä pyyntitekniikka saattoi aiheuttaa kiinni jäämisen riskin norpille: *”mökkiläisten lahna- ja särkiverkot pahimpia; ovat löysällä, ammattikalastajien verkot hyvin ankuroitu, niihin ei norppa jää”*. Joku kalastajista totesi vapaa-ajankalastajien jättävän *”pyydyksiään heitteille”*.

Haastatelluista ne, jotka eivät kokeneet kalastuksen aiheuttavan uhkaa, korostivat verkkokalastuksen Saimaalla vähentyneen melkoisesti viimeisten kymmenen vuoden aikana. *”Ammutaanko viikaan kun kalastajia syyllistetään? 1950-luvulla oli 100 nylon-verkkoa per perhe vedessä, silti norppakanta lähti nousuun kun metsästys loppui.”* Kalastaja toi esiin myös, että Kolovedellä on ollut verkkokalastus täysin kiellettyä, mutta norppakanta ei ole lisääntynyt. Kalastuksessa ei tule nähdä norpan kannalta yksinomaan kielteisiä puolia, vaan *”kalastus vahvistaa norppakantaa tarjoamalla helppoa saalista, pyydykset eräänlaisia ruokinta-automaatteja”*.

Haastatelluista kalastajista 70 % katsoi tarpeelliseksi muuttaa saimaannorpan suojelutoimien vuoksi tehtyjä kalastusrajoituksia (kuva 5). Tätä mieltä olivat varsinkin verkkokalastajat, jotka pitivät pyydystyyppejä rajoituksia riittävinä toimina. Monet kalastajat katsoivat, että ammattimainen pyynti tulisi jättää kokonaan kalastusrajoitusten ulkopuolelle. Kyse on toimeentulosta ja elämästä, eikä kalastajien tiedossa yleensä ollut että norppia olisi kuollut ammattilaisten pyydyksiin. Rysän havaksen tihentämistä ei pidetty norpan suojelun kannalta tarpeellisena. Tiheä pyydys nostaa pyydyskustannuksia, tekee rysän käsittelyn raskaaksi ja vaatii entistä enemmän ja isompia ankkureita. Yksi kalastaja piti suuriin rysiin asennettavia hylkeen pääsyn estäviä kaltereita riittävänä. Rysäkalastajat esittivät myös toiveen, että kalapesään voisi asentaa norpan rysään pääsyn estävän havaksesta tehdyn kannen. Kalastajien mukaan heillä tulisi jatkossa olla mahdollisuus laittaa rysä myös väliveteen, mikä kuitenkin vaatisi vielä pyyntitekniikasta kehittelyä.

Kuva 6. Ammattikalastuksen turvaamiseen tähtäävien toimenpidevaihtoehtojen tärkeys.

Kalastajille ehdotettiin vaihtoehtoisia toimenpiteitä, joilla ammattikalastuksen edellytyksiä voitaisiin turvata (kuva 6). Ammatillisille kalastukseen myönnettävät poikkeusluvut saivat suurimman kannatuksen: yli puolet piti sitä tärkeimpänä vaihtoehtona. Kaikki verkkokalastajat asettivat toimenpiteen vähintäänkin toiselle sijalle. Kalastajat kaipasivat poikkeuslupia verkkojen ja rysien pyyntialueisiin ja -aikoihin. Tosin he arvelivat, että kalavedenomistajat ja kesäasukkaat eivät tulisi hyväksymään ammattikalastajien erityiskohtelua.

Valtaosa (90 %) haastatelluista oli kiinnostunut pyyntiteknisistä toimista, joilla ammattikalastus voitaisiin turvata. Pyyntiteknisistä kysymyksistä kalastajia kiinnosti eniten rysäpyynnin kehittäminen niin, että norpan aiheuttama haitta jäisi mahdollisimman pieneksi. Rahalliset korvaukset kalastusrajoitusten aiheuttamista tulonmenetyksistä tai saimaannorpasta maksettava sietopalkkio saivat kalastajien keskuudessa myös kannatusta, useimmiten toiseksi tärkeimpinä vaihtoehtoina. Haastatelluista kalastajista yhdeksän oli hakenut ja saanut ELY-keskukselta korvausta saimaannorpan suojelusta aiheutuvista taloudellisista vahingoista. Sietopalkkio kiinnosti yksittäisiä isorysällä tai verkoilla kalastavia. Heidän mukaansa palkkion tulisi kuitenkin olla riittävä, jotta kalastus olisi norppavahingoista huolimatta kannattavaa. Vaikka molemmat taloudelliset korvausjärjestelmät saivat kannatusta, niin jotkut epäilivät niiden tasapuolisuutta. Nuottakalastajaryhmään kuuluneet olivat varovaisen kiinnostuneita investointiavustuksista. Push up -rysiin soveltuvuus Saimaan ammattipyynnissä on vasta kehitettävänä, joten suuriin pääomasijoituksiin suhtaudutaan varauksin: *”Kaksipiippuinen; voi joutua investoimaan pyyntivälineisiin, jotka eivät toimi. Omalla työllä tehdyt investoinnit järkevämpiä.”*

Yli puolet kalastajista katsoi ELY-keskuksen olevan avainasemassa kalastuksen ja saimaannorpan suojeluun liittyvien kiistojen sovittelussa. Selkeästi harvemmin kalastajat mainitsivat Metsähallituksen, kalaveden omistajat, ammattikalastajat, kalastusalueen, norppatyöryhmän, maa- ja metsätalousministeriön tai tutkimuslaitokset. Yksittäiset kalastajat esittivät neuvotteluihin ammattikalastajaseurojen, kalatalouskeskuksen, maakuntaliiton tai paikallisväestön edustajia.

ELY-keskuksen alueellisen hallinnon eduksi laskettiin kokonaisnäkemys ongelmakentästä ja hyvät yhteydet kalavedenomistajiin. Sen sijaan luonnonsuojelujärjestöjen edustajia pidettiin epäluotettavina. Kalastajat katsoivat myös Metsähallituksen ja Itä-Suomen yliopiston korostavan yksipuolista

luonnonsuojelunäkökulmaa. *"30 vuotta ollaan pärjätty saimaannorpan kanssa hirveen hyvin. Kumpikaan ei ole haitannut toisen puuhia". "Norpan kanssa tullaan hyvin toimeen, Metsähallituksen ja suojelijoiden kanssa on ongelmia"*. Eräs haastateltu kalastaja katsoi, että päätettäessä pyydystyypin rajoituksista maa- ja metsätalousministeriön johdolla vuonna 1999 toimitettiin *"breshneviläisesti"*, mitä ei ole alueella vielä unohdettu.

Kalastajista 90 % kertoi saaneensa saimaannorpan suojelusta ja kalastusrajoituksista riittävästi tietoa. Tärkeitä tietolähteitä olivat lehdet, radio ja TV, mutta myös henkilökohtaiset kontaktit hallintoviranomaisiin. Monet mainitsivat tietolähteikseen myös osakaskuntien ja kalastusalueiden järjestämät kokoukset. Yksi kalastaja piti tiedotusta uusista asetuksista riittämättömänä. Eräs toinen haastatelluista puolestaan esitti poikaspesien sijaintitietojen välittämistä osakaskunnille, jotta kalastusta lähivesillä voitaisiin välttää.

Kalastajien mukaan saimaannorppaa koskeva tiedotusvälineiden julkaisema tieto on usein risti-riitaista ja jopa vääristynyttä: *"Jokainen taho tulkitsee tuloksia miten haluaa; yksiselitteistä tietoa ei aina ole. Suurimmaksi osaksi tietoon voi luottaa. Suurimpia asian vierestä puhujia ovat luonnonsuojelijajärjestöt - yhden asian liikkeet, jotka jättävät kokonaisuuden huomioon ottamatta."* Luonnonsuojelijoiden katsottiin kannanotoissaan liioittelevan ammattikalastuksen norpalle aiheuttamia haittoja, mikä tuntui ammattikalastajista katkeralta. Elinkeinon yksipuolinen syyllistäminen ja mustamaalaminen tuntuivat kalastajista epäoikeudenmukaisilta. Jotkut haastatelluista kritisoivat vahvasti luonnonsuojeluhenkisiä norppatutkijoita, joiden kerrottiin esittävän asiansa *'kiihkoillen'* ja jopa *'agressiivisesti'*. Joidenkin kalastajien mukaan nämä tahot yleistävät tutkimustuloksia liian helposti, jolloin unohdetaan paikallinen tietämys ja sitä kautta alueelliset näkökulmat ja erityispiireet.

5. Tulosten tarkastelu

Ammattikalastus saimaannorpan elinalueella on monimuotoista ja dynaamista. Kalastajat asuvat hajallaan eri puolilla Saimaata, joten heidän toimintaympäristönsä saattavat poiketa huomattavasti. Strategiset valinnat kytkeytyvät kalastajan olosuhteisiin. Perinteisesti muikkukantojen ja markkinointimahdollisuuksien vaihtelut ovat vaikuttaneet kalastukseen ja joustavien pyyntistrategioiden valintaan. Samoin pyyntilupien saatavuus ja pyyntirajoitukset ovat vaikuttaneet oleellisesti kalastuksen sijoittumiseen ja käytettyihin pyyntimuotoihin.

Muikun kalastus eri menetelmin on muodostanut kalastuksen selkärangan, mutta kalastuksen tuloksellisuuden takaamiseksi muut kalalajit, kuten kuha, ovat tuoneet useille merkittävän osan kalastustuloista. Tämä on edellyttänyt investointeja monipuoliseen pyyntivälinevalikoimaan; menetelmiä vaihdetaan vuosikierron mukaan. Kuhan lisäksi kalastusta on suunnattu esimerkiksi ahvenen ja mateen kalastukseen. Moni Saimaan ammattikalastaja harjoittaa kalanjalostusta ja suoramyyntiä kuluttajille, mikä on edellyttänyt hankintoja ja asiakasverkoston luomista.

Saimaannorpan suojelun perusteella tehdyt pyyntirajoitukset ovat vaikuttaneet erityisesti verko- ja rysäkalastusta harjoittaneiden kalastajaperheiden toimintaan. Muikun trooli- ja nuottapyytäjille kalastusrajoitukset eivät ole tuottaneet merkittäviä ongelmia. Sen sijaan näissäkin kalastusmuodoissa norppa on kalastajien mukaan aiheuttanut tulonmenetyksiä. Yleisesti rajoitukset ovat kaventaneet kalastajien strategisia vaihtoehtoja ja lisänneet epävarmuutta. Raportissa käytetty haastatelluaineisto kuvaa ajankohtaa, jolloin Saimaan järvialueiden muikkukannat olivat yleisesti runsaat tai keskimääräiset. Muikun hinta oli paikoin verrattain alhainen kalan pienen koon vuoksi.

Kun muikkukannat tai muikun hinta heikkenevät, vaihtoehtoisten kalastusstrategioiden tarve kasvaa. Kalastusrajoitukset vaikuttavat sekä mahdollisten kalastusalueiden ja –ajankohtien kirjoon että kalastajien mahdollisuuteen suojata toimintaansa saimaannorpan aiheuttamilta tappioilta. Yleensä kalastajat mieluummin kalastavat kuin tukeutuvat rahallisiin korvauksiin. Haastatellut kalastajat olivat pystyneet sopeutumaan kiristyneeseen säätelyyn, mutta suunnan jatkuessa osalla kalastajista joustavuusraja alkaa tulla vastaan. Norppaturvallisten pyydysten käyttöön ottaminen voi osittain parantaa tilannetta.

Kalastuselinkeinon harjoittajat suhtautuivat useimmiten myönteisesti saimaannorpan suojeluun, jossa pitäisi puuttua erityisesti ihmisten aiheuttamiin häiriöihin ja ympäristömuutoksiin. Kalastajat pitivät elinkeinon yksipuolista syyllistämistä epäoikeudenmukaisena. Monet haastatelluista eivät katsoneet ammattimaisen kalastuksen olevan uhka norpalle ja esittivät poikkeuslupien myöntämistä ammattikalastajille. Ongelmallisemmiksi nähtiin vapaa-ajanasukkaiden verkkomäärät ja kalastuskäytännöt. Ammattikalastajat usein korostivat tulevansa toimeen saimaannorppien kanssa - norpat ovat osa heidän arkiympäristöään.

Viitteet

MMM 2010. Saimaannorppa ja kalastus –seurantaryhmä II. Työryhmämuistio mmm 2010:2, 25 s. + 8 liitettä.